

En etnoøkologisk undersøgelse af et fangersamfund i Østgrønland

Af Pierre Robbe

Musé de l'Homme, Paris

Allerede i 1958, under mit første ophold i Ammassalik-distriktet, fandt jeg to velkendte fundamentale træk ved fangertilværelsen: Det usikre udbytte af fangsten og fangernes kompenserende herfor gennem et fællesskab, som byggede på gensidighed.

Dengang udmundede diskussionerne om jæger-samlere blandt fagfolk, startet af antropologerne, i konferencen »Man the Hunter«. ⁷ Disse diskussioner blev for mig et teoretisk grundlag, og de opmuntrede mig til at undersøge graden af denne usikkerhed, og ligeledes om en regulering af inuitfangernes produktionsmønstre kan eller bør foretages.

Jeg lagde dengang hovedvægten på forholdet mellem fangeren og hans biologiske og fysiske miljø, da jeg på stedet havde foretaget undersøgelser, som fulgte det internationale biologiprogram PBI (Programme Biologique International).

En undersøgelse af klimaet i Ammassalik distrikt ¹⁸ gjorde det nemmere for mig at fatte den virkelighed, fangerne lever i, og at sætte den i forbindelse med fangstaktiviteterne. Men det forekom mig mere og mere nødvendigt at prøve

at forstå den vekselvirkning i samfundet, der gør, at man kan regulere produktionen ved deling og udveksling. ¹⁷

Faktisk er det forholdet mellem forskellige måder at udvikle produktionen og det samlede forbrug på, gennem en analyse af den sociale struktur, der gør det muligt at undersøge forholdet mellem menneske og miljø i et globalt perspektiv, således som Mauss og Beuchat gjorde opmærksom på. ⁹ Når man søger at vurdere f. ex. betydningen af henholdsvis miljøet og det socio-kulturelle aspekt i det årsagsbestemte valg af aktiviteter, viser det sig, at forholdet mellem årsag og virkning ikke er entydigt. I et værk, som udkommer i 1988 ²⁴ med titlen »Den arktiske fanger og hans miljø: individuelle og kollektive strategier hos inuit i Ammassalik«, bestræber jeg mig på at præcisere styrken af miljøfaktorer i fangernes strategi.

I en tid, hvor de socio-økonomiske og kulturelle ændringer sker så hurtigt, støder etnologen – når der skal foretages nye iagttagelser af, hvordan et fangersamfund fungerer – på problemet med at referere til et såkaldt »traditionelt sam-

fund, der tilsyneladende var stivnet, og som ofte er blevet beskrevet lidt idyllisk af vore forgængere. De særlige forhold, som vi idag fremdrager, betragtes derfor ofte som resultater af en nyere udvikling.

Er der så virkelig et inuitsamfund at referere til? Faktisk omfatter overlevelseringen i hver generation de kulturelle elementer, som er blevet tilført af den forrige generation og skikke af ældre dato. Vi har haft den fordel at gennemleve en periode, hvor forandringerne helt sikkert er sket meget hurtigere end tidligere. I 1958 styredes den grundlæggende økonomi således endnu af en generation, der var påvirket af de ældste normer, når det drejede sig om tilrettelæggelse af fangsten, udnyttelse af ressourcer, deling af fangsten ...

Fra 1980'erne hælder den unge generation mere til en tankegang, som bygger på ideer, der fornylig er indført. Eksempelvis kunne et isbjørneskind, nu tilfalde den fanger, som faktisk fangede dyret. I den forbindelse har man ofte fået de ældste fangere til at forklare de regler og betydninger, som tidligere forekom dem så indlysende, at de ikke behøvede nogen forklaring. Det er denne periode mellem 1958 og 1980, hvor udviklingen skete så hurtigt, der er genstand for mine undersøgelser. Den uundgåelige dialog om de gamle leveregler gjorde det lettere for mig at forstå, hvad de stod for i de på hinanden følgende epoker af det østgrønlandske samfund, tidligere beskrevet af Holm,⁵ Thalbitzer,³⁰⁻³² Rasmussen,¹⁰ Gessain,⁴ Petersen¹¹ og Nooter¹².

Desuden er der en tendens til, at sam-

fundsundersøgelser sætter fokus på mandens eller kvindens rolle, alt efter etnologens køn. Ens natur fornægter sig ikke, og det er nok derfor heller ingen tilfældighed, at min interesse til at begynde med var rettet mod »fangeren«. Det er helt klart, at fangerens rolle og de individuelle og kollektive metoder kun kan ses globalt. Faktisk var vi fra 1969 to etnologer på stedet, idet min kone Bernadette Robbe¹⁴ bestræbte sig på at vise kvindens status i produktionsprocessen, en proces der ikke var hierarkisk bestemt, sådan som Briggs påviste,² eller var underlagt et todelt princip. Der er nemlig en flydende grænse mellem kønnene,¹⁵ som undersøgt af Saladin d'Anglure²⁹ blandt inuit i New Quebec.

En undersøgelsesmetode i bygden Tiilerilaaq Forholdet mellem ressourcer og energiforbrug

I mine undersøgelser af fangeren og hans miljø var mit første mål med analyserne af fangstmetoderne at rette dem mod hele Ammassalik distrikt, der kan betragtes som en historisk, geografisk, sproglig og kulturel enhed. De officielle fangststatistikker offentliggjort i Danmark af Ministeriet for Grønland og siden af Grønlands Hjemmestyre, giver grundlag for en analyse af produktionen, som det fremgår af en undersøgelse af den sociale forandring i Østgrønland af Robert-Lamblin.²⁷

Det viste sig imidlertid snart at være helt nødvendigt at skaffe data om den individuelle fangsts nutidige udbredelse for blot at kunne løse det økologiske aspekt af min opgave: Valg af aktivitet og lokalsted, hvor lange strækninger der var tilbagelagt, hvor megen tid der var

anvendt på forskellige faser af denne aktivitet, hvilken teknik der benyttedes ved lokalisering af byttet og hvorledes dette opførte sig. For at kunne iagttage forholdet til miljøets fysiske betingelser skulle der sideløbende indsamles meteorologiske og hydroglaciologiske data. Dette kunne ikke foretages på et mindre sted end i bygden Tiilerilaaq.

I begyndelsen foregik indsamlingen af de meteorologiske data i bygden og dens nærmeste omgivelser fra en lille station, jeg selv havde opført. Optegnelserne over tåge og vindhastighed samt observationerne over isens og drivisens beskaffenhed blev fortaget flere gange daglig (i praksis hver 3. time), med hjælp fra assistenterne og B. Robbe, i 1971 og 1972, hvor iagttagelserne af forholdet mellem fanger og miljø foretoges på mængdebasis. Mine fortsatte optegnelser af temperatur, relativ fugtighed og barometerstand kunne sammenholdes med informationer fra den meteorologiske station i Ammassalik, hvis chef W. Nielsen jævnligt forsynede mig med data fra en vejrballon, som to gange daglig målte de atmosfæriske forhold op til 10.000 meters højde.

Drivisens bevægelser om sommeren og dannelse af den faste is i løbet af vinteren har ligeledes betydning for fangstaktiviteterne, og den regelmæssige opfølgning af disse data gjorde det muligt at udarbejde kort over henholdsvis deres udbredelse og isens tilstand. En »afhandling om vejr- og isforhold«, som byggede på disse iagttagelser, er et præcist eksempel på forskellige situationer, som resultater af en kombination af alle disse faktorer.

Afhandlingen omfatter optegnelser over 10 fangers fangstrejser, der viser i hvor høj grad miljøfaktorerne griber ind i beslutningen om at tage på fangst eller ej. Hver fanger udfyldte dagligt et aktivitetsskema med angivelse af sted, befordringsmiddel, fangstteknik, arten af byttet, den anvendte tid, den tilbagelagte strækning (angivet i timer), og fangerne skulle samtidig forklare, hvorfor de havde truffet netop disse beslutninger. Hvad angik fiskeriet, blev de indfiskede mængder angivet i vægt og antal. Hvad angik sælfangsten, blev ikke blot det nedlagte bytte, men også de dyr, der var observeret, hvad enten de blev fanget eller ej, noteret. Troværdigheden af disse skemaer kunne teoretisk sikres ved daglig besøg hos de forskellige fangere. Men i praksis kendte enhver til de andres gøren og laden i de mindste detaljer, da enhver fanger, sædvanen tro, af sig selv fortalte alle om dagens tildragelser. Disse detaljerede informationer gjorde det bl.a. muligt for mig at udregne fangerens kalorieudbytte på baggrund af de naturlige ressourcers energiværdi.

Hvad angik de naturlige ressourcer fauna og flora nødvendiggjorde beregningen af deres energiværdi, at man vejede alle spiselige bestanddele. De gennemsnitsværdier, som er offentliggjort i Ministeriet for Grønlands statistik,¹ er suppleret med mine vægt- og størrelsesangivelser (specielt 195 ringsæler) og af vejningen af de vigtigste stykker, som fangerne skærer ud og senere medregner ved deling med andre fangere.

Selv om Høygaards fyldige data om ammassalikkbefolkningens ernæring 1936-37 omfatter sammensætningen af

ernæringsprøver, tog jeg alligevel nye prøver og lod dem analysere. Derved blev det muligt at finde de ændringer i forholdet mellem proteiner og lipider i sælkød, som følger årstiderne. Hvad angår alger og andre vækster, hvis betydning længe havde været overset, indsamledes informationer om nedbrydningen af kulhydrater ved anvendelse af metoder, som ikke fandtes, da Høygaaards undersøgelser fandt sted.

Fangernes kost blev målt på forskellige årstider i løbet af de påfølgende rejser. Et forenkelt skema anvendes på portioner, der var vejjet i forvejen, hvilket gjorde en fortsat opfølgning af flere personer lettere. Selv undersøgte jeg regelmæssigt flere familier, mens det i andre tilfælde var personen selv, der førte sin ernæringsjournal, og dens sandsynlighed blev regelmæssigt kontrolleret.

Udregningen af kalorieforbruget og opgørelsen heraf hviler på den fortegnelse over aktiviteter, hvis principper vi tidligere har gennemgået. Den er en konklusion på undersøgelsen af fangstmetoderne, som er en del af det etnologiske arbejde.

Ved undersøgelsen af forholdet mellem ressourcer og miljøets begrænsninger optrådte jeg både som etnolog og naturforsker for at vise den totale sammenhæng i inuitsamfundet i det perspektiv, som allerede var fastsat af Mauss og Beuchat. De påviste også i deres arbejde en dualisme i samfundsindretningen, som skyldtes årstiderne. Men de fremhævede hverken materialegrundlaget eller det sociale miljø. At beskrive og udforske hvordan fællesskabet fungerer i

et inuitmiljø kan kun lade sig gøre ved at forskeren på forhånd har et tilbunds-gående kendskab til sproget, som påvist af Saladin d'Anglure.²⁸

De sproglige data

Kendskab til sproget er således helt klart et uundværligt redskab for en grundig undersøgelse af en befolkningsgruppe. Selv om det er grundlaget for de aller fleste etnologiske arbejder andre steder i verden, er det idag en undtagelse i Arktis. Den største vanskelighed for mig ved mine første ophold i Grønland var min totale mangel på et formidlersprog. Ingen i bygderne talte engelsk eller fransk, og mit kendskab til dansk var utilstrækkeligt.

Da jeg i 1958 ankom til Tiilerilaaq fandtes der til hjælp for fremmede, som gerne ville tale med folk på Ammassalik-dialekten, udover de korte ordlister af Vibæk³³ og Rasmussen,¹⁰ kun et enkelt leksikon på få sider af Rink¹³ og Thalbitzers fonetiske øvelser,³¹ og disse var ikke altid i overensstemmelse med det nu talte sprog. Jeg blev klar over, at jeg i begyndelsen måtte bruge de fleste kræfter på tilegnelsen af et præcist ordforråd og den uundværlige syntax for at kunne opfatte inuitbegreber, som ofte ligger meget langt fra vore. Den ordbog, vi lige har udgivet,²³ er resultatet af 20 års brug af sproget sammen med min kone, men den omfatter kun bestemte udtryk i forhold til andre sprog (fransk, dansk og engelsk). En stor inuit-ordbog, som er under udarbejdning²⁵ vil utvivlsomt kunne lette vor tilegnelse af den østgrønlandske kulturs helt særegne forestillinger og til en forståelse af disse.

Deltagerobservation

Den undersøgelsesmetode, som kaldes »deltagerobservation«, praktiseret af antropologen Malinowski som en af de første på Trobrianderne,⁸ er naturligvis ikke den eneste gyldige. For mig blev det imidlertid den metode, hvormed jeg kunne gøre iagttagelser »på stedet« og dermed bedre forstå nogle af de principper, Ammassalik fangernes samfundsliv bygger på.

Således fandt jeg i begyndelsen af vinteren 1961, da en fanger fra Tiilerilaaq bragte min »adoptivmor« Segred et stykke kød med ordene »anaanamma upatsaa« (her er min mors stykke), ud af, at fangstdivisionen ikke kun omfatter slægtsbånd, men også det navn, personen bærer.²² I virkeligheden var den person, fangeren kaldte »sin mor«, ingen anden end Segreds toårige datter. Dette barn hed Dora efter fangerens afdøde mor. Et sådant eksempel gør, at man forstår, at et stykke køds omløb i fangersamfundet hænger nøje sammen med traditionen hvormed homonymer går i arv og at personnavnebegrebet danner et af grundelementerne i inuits tankegang.¹⁹

Efter vore talrige ophold i Ammassalik distrikt skylder jeg den lokale befolkning en varm tak for den opbakning, alle har givet os, så mine undersøgelser kunne føres ud i livet. Først og fremmest Billiam og Segred Jonathansen, som lige siden mit første ophold i 1958 hjalp og beskyttede mig under alle forhold, og som senere omfattede min kone med stor hengivenhed. Før sin død havde Billiam bedt os om, at hans navn gik videre til det næste af vores børn. På den

måde har han siden 4. marts 1981 levet videre blandt os.

Mellem Paris og Grønland er Danmark den obligatoriske mellemstation, der giver mig lejlighed til at møde mange specialister i Arktis og især Grønland, og disse har altid givet mig stimulerende udvekslinger. En speciel tak til Jette og Georg Heerdengen og Tutte og Jørgen Weirsø, der altid har taget varmt imod mig i København, og som altid har støttet mig i mit arbejde.

Vore forbindelser med beboerne i Tiilerilaaq og i hele Ammassalik distrikt, som bygger på gensidig tillid, gør at vi kan fortsætte vores undersøgelsesarbejde, såvel deroppe som når nogle deroppefra kommer til Paris. Således blev eksempelvis restaurering af en umiaq på Musée de l'Homme mulig, da vi havde besøg af 5 personer fra Sermiligaaq og Tiilerilaaq, hvormed et materielt vidnesbyrd og deres kulturarv blev reddet.

Bibliografi

1. ANONYME – 1954–1983. Hunting statistic based on the Greenlanders' lists of game caught in Greenland, 1954/55... 1983, Ministeriet for Grønland.
2. BRIGGS, J. L., 1978 – *Never in Anger. Portrait of an Eskimo Family*, Harvard University Press, Cambridge, 7ème édition, 379 p.
3. DAMAS, D. (ed), 1969 – Ecological Essays, *National Museum of Canada, bulletin* 230.
4. GESSAIN, R., 1969 – *Ammassalik ou la civilisation obligatoire*, Flammarion, Paris, 252 p.
5. HOLM, G., 1911 – Ethnological Sketch of the Angmagssalik Eskimo, in: »the Ammassalik Eskimo: contributions to the Ethnology of the east Greenland natives«, Thalbitzer, W. ed., 1914, *Meddelelser om Grønland*, 39 (1): 53–143.
6. HØYGAARD, A., 1941 – Studies on the nutrition and physio-pathology of Eskimos, undertaken at Angmagssalik East Greenland 1936–1937, *Skrifter utgitt av Det Norske Akademi i Oslo*, 9, 176 p.

7. LEE, R. B., ET DE VORE, I. (eds), 1968 – *Man the hunter*. Aldine, Chicago, 416 p.
8. MALINOWSKI, B., 1922 – *Argonauts of the western Pacific*. Londres et New York: G. Routledge and E. P. Dutton, 527 p.
9. MAUSS, M., BEUCHAT, H. M., 1906 – Essai sur les variations saisonnières des sociétés Eskimos: Etude de morphologie sociale. *L'Année sociologique* 1904–1905, 10: 39–132.
10. OSTERMANN, H., 1938 – Knud Rasmussen's Posthumous Notes of the Life and Doings of the East Greenlanders in Old Times, *Meddelelser om Grønland*, 109 (1), 215 p.
11. NOOTER, G., 1976 – Leadership and headship. Changing authority patterns in an East Greenland hunting community. *Med. van het Rijksmuseum voor volkerkunde*, Leiden, 20, 117 p.
12. PETERSEN, R. 1972 – Acquisitions and sharing of the Bag in East Greenland, *Inter Nord*, Revue internationale d'Etudes Arctiques et Nordiques, 12: 282–286.
13. RINK, H., 1887 – Den Østgrønlandske Dialekt, *Meddelelser om Grønland*, 10 (4): 207–234.
14. ROBBE, B., 1976 – Tradition et changement du rôle et des activités des femmes de chasseur dans un village de la côte est du Groenland. Actes du 42ème Congrès International des Américanistes, Paris, 2–9 septembre, 5: 83–89.
15. ROBBE, B., 1981 – Situation des femmes Inuit Ammassalimiit: mythes et réalités, Communivation présentée au Colloque CNRS/AFA, Sèrves, 19–21 nov. 1981.
16. ROBBE, P., 1971 – Climat d'Angmagssalik, *Bulletins et Mémoires de la Soc. Anthropol. de Paris*, 8 (11–12): 137–167.
17. ROBBE, P., 1975 – Partage du gibier chez les Ammassalimiut observé en 1972 dans le village de Tîleqilâq, *Objets et Mondes*, 15 (2): 209–222.
18. ROBBE, P. 1976 – Bilan d'une année de chasse: nombre de phoques vus, tirés et capturés par dix chasseurs à Tîleqilâq, village du district d'Angmagssalik (côte est du Groenland), *Actes du XLIIè Congrès International des Américanistes*, Paris, 2–9 sept. 76, 5: 91–97.
19. ROBBE, P., 1981 – Les noms de personne chez les Ammassalimiut, *Etudes/Inuit/Studies*, 5 (1): 45–82.
20. ROBBE, P., 1983 – »Existence et mode d'intervention des sorciers (ilisiitsut) dans la société inuit d'Ammassalik«, *Etudes/Inuit/Studies*, 7 (1): 25–40.
21. ROBBE, P., 1984 – Opérations de muséographie inédite au Musée de l'Homme: la restitution d'un bateau esquimau »Umiak« par cinq spécialistes du Groenland, *Bulletin d'Informations du Muséum National d'Histoire Naturelle*, 36: 5–11.
22. ROBBE, P. 1985 – Appropriation du gibier et partage de la nourriture chez les Ammassalimiut, Inuit de la côte est du Groenland, i: *Textes des Séminaires d'ethnoscience du Laboratoire d'Ethnobotanique et d'Ethnozoologie du Muséum National d'Histoire Naturelle*, 1:29–44.
23. ROBBE, P., DORAIS, L. J., 1986 – *Tunumiit oqaasi, Det Østgrønlandske sprog, The East Greenlandic inuit language, la langue inuit du Groenland de l'Est*, Centre d'Etude Nordique, Université Laval, Québec, 265 p.
24. ROBBE, P. (à paraître) – Le chasseur arctique et son milieu: stratégies individuelles et collectives des Inuit d'Ammassalik.
25. ROBBE, P., ROBBE, B., MENNECIER, PH., DORAIS, L. J., ROSING, E., RAUZIER, M., SURUGUE, N., (en préparation) – *Encyclopédie Inuit: la langue d'Ammassalik*.
26. ROBERT-LAMBLIN, J., 1981 – »Changement de sexe« de certains enfants d'Ammassalik (Est Groenland): un rééquilibrage du sex ration familial? *Etudes/Inuit/Studies*, 5 (1): 117–125.
27. ROBERT-LAMBLIN, J., 1986 – Les Ammassalimiut au XXème siècle. Analyse du changement social au Groenland oriental, *Mémoires des cahiers ethnologiques* n°1, Université de Bordeaux II, 528 p.
28. SALADIN D'ANGLURE, B., 1980 – Petit ventre, l'enfant géant du cosmos inuit, *L'Homme*, XX (1): 7–46.
29. SALADIN D'ANGLURE, B., 1986 – Du foetus au chamane: la construction d'un »troisième sexe«, *Etudes/Inuit/Studies*, 10 (1–2): 25–113.
30. THALBITZER, W., 1914 – The Ammassalik Eskimo, Contribution to the Ethnology of the East Greenland Natives, *Meddelelser om Grønland*, 39 (First part): 321–755.
31. THALBITZER, W., 1921 – The Ammassalik Eskimo. Language and Folklore, *Meddelelser om Grønland*, 40 (3): 450 p.
32. THALBITZER, W., 1941 – The Ammassalik Eskimo, *Meddelelser om Grønland*, 40 (second part): 571–739.
33. VIBÆK, P., 1907 – Contributions to the study of the Eskimo language in Greenland, *Meddelelser om Grønland*, 33: 10–38.